

KAKO SU UNIŠTENE MEDRESE ALI I SAČUVAN JEDAN IZNIMNO ZNAČAJAN VAKUF U BIHAĆU

Suad MAHMUTOVIĆ

UDK 373.5.014.521: 28](497.6 Bihać)

SAŽETAK: U muslimanskoj pravnoj nauci institut vakufa je opće dobro i ima kategoriju trajne vrijednosti. Institut vakufa na području Bosne i Hercegovine živi od dolaska Osmanske države, a ona je vodila urednu evidenciju vakufa, koji su bili organizirani prema šerijatsko – pravnim propisima. Dolaskom Austro-Ugarske vakufi u Bosni i Hercegovini su bili prepušteni sami sebi. Neadekvatna briga i nepostojanje nadzora i kontrole u upravljanju nad vakufima ostavljao je prostor za manipulacije u kojima su vakufi devastirani ili potpuno uništavani. Naime, mnogi objekti su uništeni a neki od njih su potpuno promijenili namjenu. Dešavalo se to u vrijeme Austro-Ugarske, Kraljevine SHS, takozvanom agrarnom reformom, kao i u vrijeme Socijalističke Jugoslavije, takozvanom eksproprijacijom. Istu sudbinu dijelili su i vakufi na području Bosanske krajine, a bihaćkim medresama danas nema ni traga.

U ovom radu autor je cjelovito istražio i argumentirano predstavio historijat i okolnosti nestanka izuzetno značajnog vakufa – medrese u Bihaću, te historijat očuvanja vakufskog zemljišta na području ove općine. Glavnina istraživanja je bazirana na obimnoj arhivskoj dokumentaciji iz privatnog arhiva Sadik ef. Ribića, ugovorima te drugim dokumentima i sudskim presudama kojima je omogućeno gašenje vakufa u vrijeme Socijalističke Jugoslavije. U istraživanju je korišten historijski, komparativni i metod tekstualne analize.

Ključne riječi: Bihać, vakuf, medresa, Sadik ef. Ribić

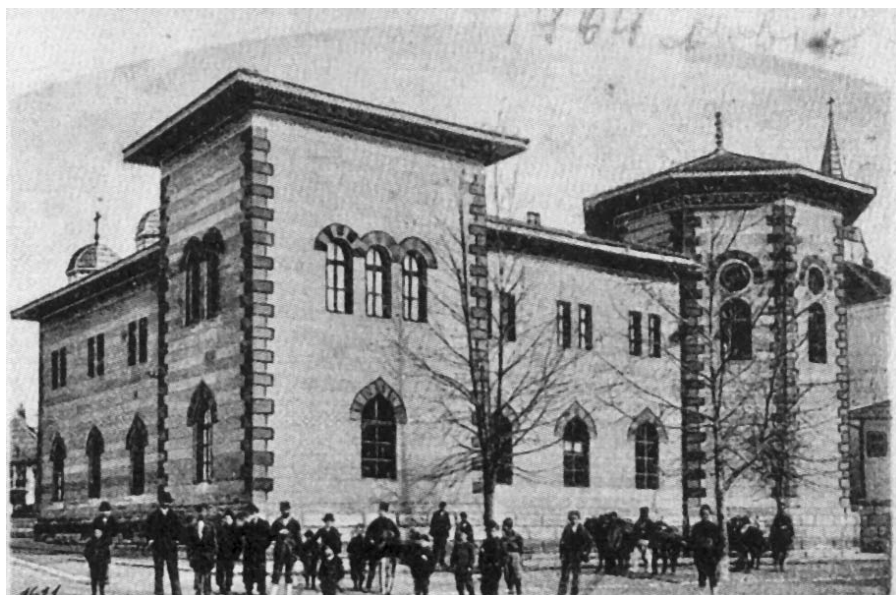
Bihać je bio grad medresa. Prema statističkim podacima za godine 1876. i 1877. spominju se dvije medrese u Bihaćkom kadiluku.¹ To su medresa Mehmed-paše Bišćevića te ona preko puta džamije Fethije u Bihaću. Mehmed-pašina medresa je bila prizemna zgrada sa 13 soba za softe, deršhanom, dvije abdesthane, avlijom i baščom za čije troškove je vakufnamom iz 1868. godine određen iznos od 60.000 groša koje će se dati u promet uz 10% dobiti, postupajući na dozvoljen (halal) način.² Godine 1892. sagrađena

je još jedna medresa koja je dugo vremena bila jedna od najljepših zgrada u Bihaću i široj okolini. Bihać je u to vrijeme bio lučonoša znanja u cijeloj Bosanskoj krajini. Inicijativu za gradnju nove bihaćke medrese je dao Mehmed-beg Ibrahimpašić-Alajbegović, tadašnji gradonačelnik Bihaća. Zemaljska vlada je podržala ovu aktivnost uloživši u njenu gradnju 5.000 forinti.

Građani su masovno učestvovali u izgradnji svoje medrese izdvajajući 16% od godišnjeg "prireza" u vremenu od dvije godine a po

odluci Građevinskog odbora.³ Gradnja medrese je otpočela 1889. da bi već 1891. godine morala zastati jer prikupljena sredstva nisu bila dostatna za okončanje radova.

Radovi na izgradnji medrese su okončani 1892., odnosno, 1310. hidžretske godine. Koncem te godine je upriličena svečanost njenog otvorenja. Medresa je izgrađena na lokalitetu nekadašnje Ičhisar džamije koja je bila u ruševnom stanju. Sagrađena je u postmaurskom stilu po uzoru na Šerijatsku sudačku školu u Sarajevu.⁴

Fotografija bihačke medrese nakon bombardiranja Bihaća 1944. godine

*Bihačka medresa
sagrađena 1892. godine*

Već početkom juna 1941. godine talijanska vojska je provalila u zgradu medrese i pri tome uništila nastavničke knjižice, 255 knjiga na orijentalnim i narodnim jezicima, 465 knjiga na našem jeziku, geografske karte, dva globusa i druga nastavna pomagala. Načinjena šteta, po procjenama Uprave medrese o vrijednosti predmeta iz 1939. godine, je bila u iznosu od 177. 500 dinara.⁵ U to vrijeme sve štete su se ravnale u vrijednosti predmeta iz 1939. godine na osnovu akta upućenog od strane Reparacione komisije pri Vladi FNRJ.⁶ Nastava je u više navrata prekidana te je došlo do dislokacije učenika na poljoprivredno dobro u Kalini – Bakšaiš s obzirom da je zgrada medrese tokom rata više puta bombardovana.

Naročito je teško oštećena tokom bombardiranja 1944. godine tako da je osim jugoistočnog dijela gotovo do temelja srušena. Preostale dijelove zgrade je srušila vojska, a materijal upotrijebila za svoje potrebe. Temeljem dopisa kojeg je uputio upravnik medrese Povjerenstvu u Bihaću ove aktivnosti se nisu mogle spriječiti.⁷

Bilo je pokušaja da se rad ove medrese nastavi i nakon rata u zgradi Gajretovog konvikta, čak je formiran Akcioni odbor i prikupljen novac u svrhu adaptacije. Međutim, do ponovnog rada ove obrazovne ustanove nikada nije došlo. Predsjednik Akcionog odbora je bio

Omer-beg Bišćević, koji je ujedno bio i predsjednik Povjerenstva u Bihaću. Posljednje aktivnosti ovog Odbora bilježimo dana 25. aprila 1948. godine kada je izvršena predaja sredstava blagajniku. Nakon toga u ovu zgradu je smješten Dom učenika u privredi.⁸ Inače, rad medresa nakon Drugog svjetskog rata je bio reguliran Uredbom o ukidanju privatnih škola na teritoriji Bosne i Hercegovine. U članu 7. ove Uredbe stoji da tu ne potpadaju privatne škole sa vjerskim nastavnim programom koje odobri ministar prosvjete. Na osnovu tog propisa Ulema medžlis u Sarajevu je dostavio Ministarstvu prosvjete, Odjeljenju za srednju nastavu, uredbe o Gazi Husrevbegovoj medresi, nižim okružnim medresama i mektebima. U istom dopisu je stajala napomena da je njemački jezik isključen iz nastavnog plana medresa.

Na tu molbu Ulema medžlis nije dobio odgovor pa je upućeno više požurnica, ali bez rezultata.⁹ Poznato je da je jedino Gazi Husrev-begova medresa nastavila sa radom, dok su sve druge zatvorene. Objekt devastirane zgrade bihačke medrese je do temelja srušen, a zemljište na kojem se nalazila, zk. uložak broj 488, kč broj 1/89, površine 580 m² nacionalizirano 1959. godine, dakle, manje od godinu dana nakon stupanja na snagu Zakona o nacionalizaciji, 26. decembra 1958. godine.¹⁰ Na toj

parcели je sagrađena zgrada Narodne banke, Filijala Bihać. Netom prije otpočinjanja radova vakuf je tražio naknadu za spomenuto zemljište u iznosu od 406.000 dinara. Narodna banka je taj zahtjev odbila uz obrazloženje da isti nije osnovan s obzirom da se kupovina ovog zemljišta po postojećim propisima ne može vršiti.¹¹ Naknada za oduzeto vakufsko zemljište je uplaćena u iznosu od 242. 400 dinara.¹² Na lokalitetu nekadašnje bihačke medrese je sagrađena bezlična zgrada u ruskom stilu, kakve su većina zgrada izgrađenih poslije Drugog svjetskog rata u Bihaću. U ovom objektu je do agresije na našu zemlju bio smješten Zavod za platni promet, ranije Služba društvenog knjigovodstva. Trenutno se ova zgrada koristi za potrebe Tužilaštva Unsko-sanskog kantona. Evidentno je da je "nova vlast" nastojala izbrisati tragove islamske arhitekture u čemu je, na žalost, i uspjela. Od nekadašnjih objekata te vrste u Bihaću; medresa, Pašine džamije, magaza i dućana na Otoci koji su krasili ovaj grad, ostalo je samo turbe dvojici nepoznatih šehida. Od mezara bihačkih velikana koji su se nalazili pored prelijepo medrese i Mehmed-pašine džamije nema ni traga. Medžlis Islamske zajednice Bihać je u više navrata tražio povrat ili kompenzaciju ovog vakufa. Međutim, sve spomenute aktivnosti su do sada bile bez uspjeha.

Ekonomija medrese

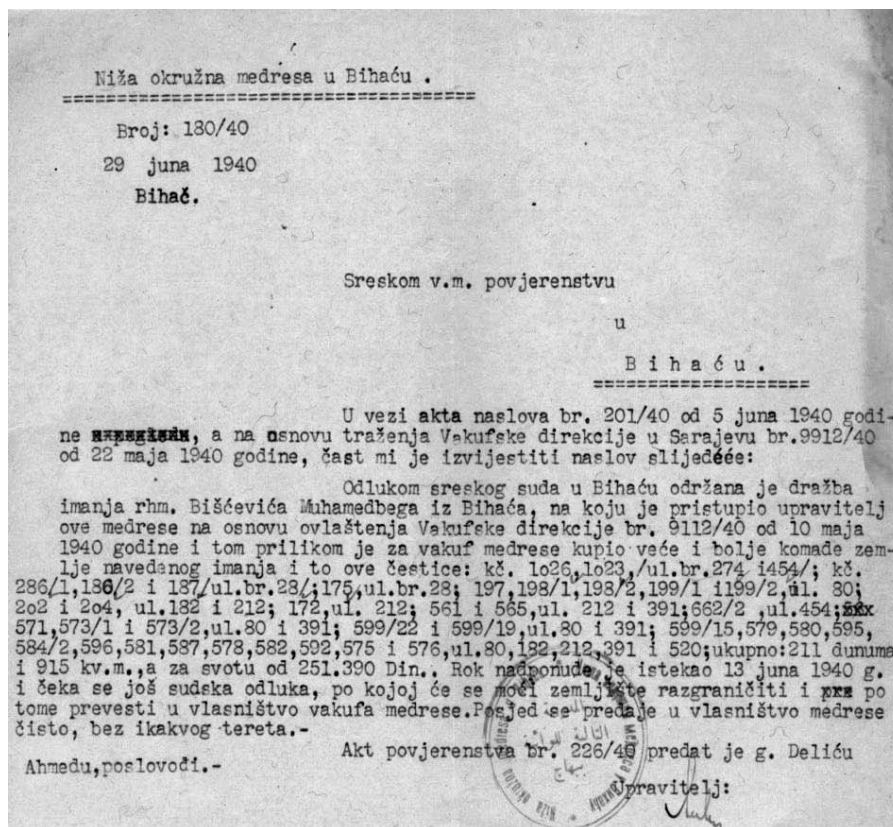
Medresa je imala ogromnu ekonomiju u površini od 211. 915 m², kupljenu 15. maja 1940. godine za iznos od 251. 390 dinara na dražbi imanja Muhamed-bega sina Hasan-bega Bišćevića. Dražbi je po ovlaštenju Vakufske direkcije prisustvovao Sadik ef. Ribić, upravitelj medrese.¹³ Vakufska direkcija u Sarajevu je za ovu namjenu izdvojila 100.000 dinara.¹⁴ Sreski sud u Bihaću je donio Zaključak o dosuđivanju čime su ove parcele postale vlasništvo vakufa Niže okružne medrese u Bihaću.¹⁵

Zemlja je plaćena u nekoliko rata, tako da je Uprava medrese obavijestila Državni vjerski zavod, Podružnica Banjaluka, da je uplaćen iznos od 253.724 kune na ime otkupa spomenute zemlje. Medresa je uplatila 2.334 kn viška te je ovom prigodom zamoljen Naslov da obračuna predviđene kamate.¹⁶

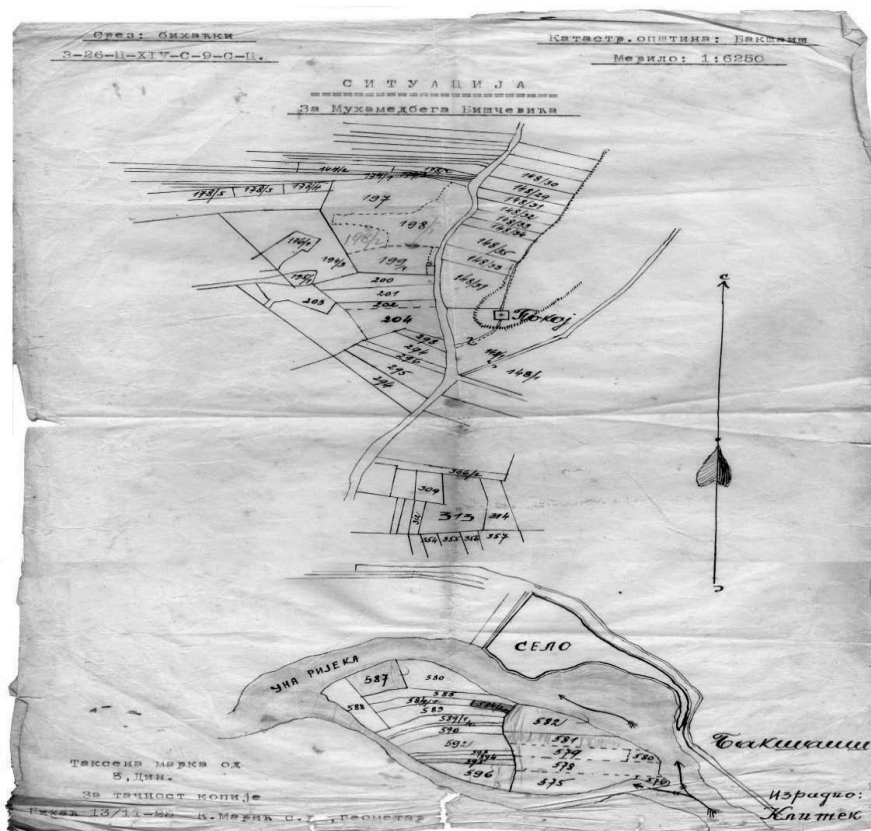
Povodom otvorenja ove ekonomije upriličena je svečanost kojoj je prisustvovao Fehim ef. Spaho, tadašnji reisul-ulema kao i Mehmed Ali Ćerimović, predsjednik Ulema medžlisa u Sarajevu.¹⁷ Taj dan je prikupljeno oko 40.000 dinara za potrebe medrese, dok su troškovi organizacije svečanosti koštali oko 10.000 dinara.

Upravitelju medrese je zamjereno što nije konsultirao Povjerenstvo u Bihaću prilikom kupovine ovoga zemljišta kao ni prigodom organizacije svečanosti.¹⁸ Sadik ef. Ribić u svom odgovoru Vakufskoj direkciji u Sarajevu napominje da je imao Ovlaštenje te da nije bilo nikakvih drugih uputa od strane Povjerenstva u Bihaću. On dalje navodi da je jedino što je predsjednik Povjerenstva u smislu instrukcija učinio jeste to da je došao u sudsku salu na dan dražbe i rekao upravitelju: "Kako ide? Pazi da se ne prevariš!"¹⁹ Uprava medrese je usljed ratnih djelovanja i loših prihoda bila primorana prodati značajan dio ove ekonomije s obzirom da je bila u dugovima.

Tako je 08. srpnja 1942. godine Ibrahim Poprženović, sin Alage, trgovac iz Kamenice kod Bihaća, kupio od

Dopis Niže okružne medrese od 29. juna 1940. godine

Skica imanja Muhamed-bega Bišćevića iz 1925. godine, sada vlasništvo vakufa

Niže okružne medrese parcelu zvanu "Zablaće", k.č. broj 175. u površini od 8.490 m² i "Krčevina", k.č. broj 186/1, 186/2 i 187., u površini od 20.610 m², obje u zk ulošku broj 28., KO Kralje,

što ukupno iznosi 29.100 m² zemlje, po cijeni od 110.000 kuna.²⁰

Također je Juso Muslić, sin Šerifa iz Bakšaiša, kupio zemljište od Niže okružne medrese zvano "Velika luka"

GRADSKI NARODNI ODBOR U BIHAĆU
 Broj: 3489/45
 S P I S A K : 11

poljoprivrednih imanja koja su prešla u vlasništvo države
 reformi i kolonizaciji predi u vlasništvo države.

Redni broj	Prezime i ime donatelnog vlasnika	Dunuma	Iznos u novcu	Prisjeda
A.) Veliki posjedi - nema ih				
B.) Veliki posjedi u vlasništvu države, predloženo za predaju				
1.	Srećko Bakšaiš	16.	229,327,320	p.l. G. Bihac 200, 200, 200
2.	Zemljopisna banka Vukovica	10.	229,327,320	p.l. G. Bihac 200, 200, 200
3.	Bakšaiš	10.	229,327,320	p.l. G. Bihac 200, 200, 200
C.) Zemljišni posjedi crkava i manastira i t.d.				
1.	Srećko Bakšaiš	16.	229,327,320	p.l. G. Bihac 200, 200, 200
2.	Nina-Katol. crkva	17.	229,327,320	p.l. G. Bihac 200, 200, 200
3.	Manastir Hilg. s. Bakšaiš	2.	229,327,320	p.l. G. Bihac 200, 200, 200
4.	Manastir, Priljevac	20.	229,327,320	p.l. G. Bihac 200, 200, 200
5.	Manastir, opšt.	1.	229,327,320	p.l. G. Bihac 200, 200, 200
6.	Vakuf - džamija Petka	25.	229,327,320	p.l. G. Bihac 200, 200, 200
7.	Vakuf - džamija Bakšaiš	1.	229,327,320	p.l. G. Bihac 200, 200, 200
8.	Vakuf - džamija Bakšaiš	0,8	229,327,320	p.l. G. Bihac 200, 200, 200
9.	Vakuf - džamija Bakšaiš	20.	229,327,320	p.l. G. Bihac 200, 200, 200
10.	Vakuf - džamija Bakšaiš	12.	229,327,320	p.l. G. Bihac 200, 200, 200
11.	Vakuf - džamija Bakšaiš	11.	229,327,320	p.l. G. Bihac 200, 200, 200
12.	Vakuf - džamija Bakšaiš	5.	229,327,320	p.l. G. Bihac 200, 200, 200
13.	Medresa Bakšaiš	21,2	229,327,320	p.l. G. Bihac 200, 200, 200
14.	Vakuf - džamija Bakšaiš	7.	229,327,320	p.l. G. Bihac 200, 200, 200
UKUPNO: 220.				

Spisak poljoprivrednih imanja koja su prešla u vlasništvo države

i to kč broj 197., površine 20.000 m², kč broj 198/1 sa 13.685 m², 198/2 površine 400 m², 199/1 sa 8.500 m² i 199/2 sa 1.550 m², što ukupno iznosi 44.135 m² po cijeni od 130.000 kuna.²¹ Ovaj novac je poslužio za vraćanje dugova i uređenja ekonomije medrese. Od ostatka je kupljena parcela zvana "Otoka", kč broj 584/1, površine 2.810 m² od Muhe Dizdarića, sina Ibrahima, po cijeni od 4.000 kuna.²² Vakufska direkcija u Sarajevu se nakon rata suglasila sa prodajom ovih nekretnina s obzirom na izvanredne okolnosti koje su tada vladale.

Međutim, Uprava medrese je upozorena da se ubuduće neće tolerirati takva prodaja makar se radilo i o hitnoj stvari te da aktivnosti takve naravi mora uskladiti sa Kotarskim vakufsko-mearifskim povjerenstvom u Bihaću.²³ Medresa je izvršila zamjenu parcela radi kompaktnosti zemljišta na Otoci sa Markom Vujićem, Dragicom, pok. Dane iz Bakšaiša i Slavkom Vujićem, pok. Ive iz Bakšaiša, Kalina i to: kč broj 589/1, 589/2, zk. uložak broj 96. i 97., KO Bakšaiš, za zemlju koja se nalazi uz njihove kuće i to: kč broj 573/1, zk uložak broj 391., KO Bakšaiš, u površini od 2.620 m². Na ovaj način medresa je

Redni broj

Prezime i ime donatelnog vlasnika

Dunuma

Iznos u novcu

Prisjeda

20.	Korović Marko	36.	4.	p.l. G. Bihac 200, 200, 200
21.	Alisić Derviš	40.	10.	p.l. G. Bihac 200, 200, 200
22.	Čučević Huso im.	46.	16.	p.l. G. Bihac 200, 200, 200
UKUPNO: 1.200.				

Sve Posljednje-izoboda narodu
 u Bihaću, dana 21. januara 1946. godine

GRADSKI NARODNI ODBOR U BIHAĆU

Članovi: (Prezime i ime) (Prezime i ime)

Članovi: (Prezime i ime) (Prezime i ime)

dobila 5.240 m². Zamjena je izvršena na molbu spomenutih Vujića.²⁴ Bihaćka medresa je u Nastavnom planu i programu imala predmet Zadrugarstvo i gospodarstvo tako da je ova ekonomija dobro došla u realizaciji istoga. Također je na ovaj način pomagala siromašnim đacima koji nisu mogli plaćati smještaj u medresi. Učenici su pomagali pri obradi zemlje sve do 1944. godine kada je medresa prestala sa radom. Te godine je bilo svega šest učenika, koji su bili bez starateljstva, a radili su na ekonomiji medrese.²⁵ Netom poslije rata izvršen je popis pokretne imovine ekonomije medrese koji je obuhvatao: namještaj, poljoprivredne sprave i alat, mljekarske, voćarske i vrtlarske sprave te stoku i živad. U to vrijeme ova ekonomija je imala: 2 krave, 4 junice, 2 radna konja, 13 kokošiju i 8 pataka. Pored toga je posjedovala još i dvije skele – kerepa i to jednu teretnu i jednu lahku te dvoje saonica, jedne teretne i jedne lahke.²⁶ Vakufska direkcija u Sarajevu je neposredno poslije Drugog svjetskog rata poslala uputstvo svim povjerenstvima u zemlji u kojem ih obavještava da je usvojen Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji dana 09. januara 1946. godine. U članu 7. tačka c. ovog zakona se govori o

oduzimanju zemljišnih i šumskih posjeda vakufa. Međutim, onim vakufima čija zemljišta služe za izdržavanje džamija, tekija i drugih vjerskih ustanova ostavit će se po 100 dunuma zemlje.²⁷ Netom poslije Drugog svjetskog rata, Odlukom Gradskog narodnog odbora u Bihaću, broj: 3489/45 od 21. januara 1946. godine, temeljem člana 3. Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji, medresi u Bihaću je oduzeto 111 dunuma zemlje.²⁸ U napomeni stoji da nema posjedovnih listova jer je ovo imanje kupljeno pred rat i nije provedeno, a na Spisku je evidentirano kao zemljišni posjed crkava, manastira, vjerskih ustanova i svih vrsta zadužbina, svjetovnih i vjerskih.²⁹

Na rješenje Agrarne komisije o eksproprijaciji ovog zemljišta Povjerenstvo je upućivalo žalbe Okružnom sudu u Bihaću a Vakufska direkcija tražila povlačenje akata o eksproprijaciji. Sadik ef. Ribić je dana 01. decembra 1949. godine uputio prijedlog Vakufskoj direkciji u Sarajevu da se cijela ekonomija medrese stavi na raspolaganje Gradskom poljoprivrednom dobru u Bihaću obrazlažući to činjenicom da se traži prevelik otkup poljoprivrednih proizvoda što ista nije mogla udovoljiti. Tako je npr. navedene godine predato: 5.000 kg sijena, 3.500 kg slame, 1.015 kg raži, 151 kg ječma, 1.128 kg zobi, 290 kg suražice te 909 kg pšenice dok kod graha i kukuruza nije mogla udovoljiti obavezi otkupa. Predato je 257,50 kg graha od 337 kg koliko se tražilo te 6.721 kg kukuruza od 7.773 kg koliko se otkupom potraživalo.³⁰ Praktično je gotovo sav prinos sa ekonomije medrese predat kao obaveza otkupa.

Zbog svega navedenog Vakufska direkcija u Sarajevu je dostavila Povjerenstvu Zaključak Saborskog odbora od 22. 12. 1949. godine kojim se cijeli posjed ekonomije medrese ustupa Gradskom narodnom odboru s tim da isti radi očuvanja forme vlasništva plaća Vakufsko-mearifskom povjerenstvu u Bihaću

jedan dinar godišnje zakupnine. Na ovaj način vakuf medrese je sačuvan. Prema podacima Kotarskog vakufsko-mearifskog povjerenstva u Bihaću, Niža okružna medresa je 1954. godine posjedovala ukupno 145.177 m² vakufske zemlje koja je gore spomenutom Odlukom data na korištenje Gradskoj ekonomiji u Bihaću.³¹ Zanimljivo je da je Sadik ef. Ribić imenovan za finansijskog knjigovođu Gradskog poljoprivrednog dobra, kasnije Zemljišne zadruge Bihać, tako da je praktično sve vrijeme imao nadzor nad radom ovog vakufa.³² Saborski odbor je na sjednici održanoj 13.09.1955. godine donio Odluku da se zemljište Niže okružne medrese prenese u Gruntnovnici na vakuf džamije Fethije u Bihaću.³³ Gradska ekonomija je, da bi se oslobodila privatnih posjeda na

Otoci izvršila zamjenu zemlje koja je bila u vlasništvu Islamske zajednice sa privatnim licima. Na ovaj način vakuf medrese je ukрупnjen. Uspostavom novog Katastra, nakon avionskog snimanja 1971. godine, zemljište zvano "Otoka" površine oko 100 dunuma je uknjiženo na Islamsku zajednicu.³⁴ Tačnije, radi se o šest parcela koje se vode u Katastru pod ovim imenom u ukupnoj površini od 96.298 m² zemlje. Od 1965. godine pa sve do agresije na našu zemlju ekonomija medrese se iznajmljuje Zemljišnoj zadruzi u Bihaću kao i drugim subjektima koji su se bavili proizvodnjom hrane kao što su: PPPK "Krajina", RO "Žitopredara" i DP "Agrokrajina".³⁵ Sadik ef. je stanovao u vakufskoj kući na Kalini u Bakšaišu a obrađivao je 8.489 m² vakufske zemlje te je u tu

svrhu plaćao Povjerenstvu najamninu od 10.000 dinara godišnje.³⁶ Sa ove vremenske distance možemo konstatirati da je zemljište bivše ekonomije medrese najkvalitetnije vakufsko dobro u Bihaću koje danas ima višemilionsku vrijednost. To je jedan od najljepših vakufa na području sadašnjeg Medžlisa IZ-e Bihać, jer se nalazi na otoku okružen sa svih strana rijekom Unom a na ulazu je sagrađen most. Također, sa ove vremenske distance svjedočimo izuzetnu pronicljivost i viziju koju je imao Sadik ef. Ribić. Zašto na kraju ne kazati da bi naše današnje medrese mogle imati slična imanja kao što je nekadašnja ekonomija medrese u Bihaću. Na taj način učeni medrese bi konzumirali vlastite prehrambene proizvode a vakuf imao višestruku korist.

Literatura

- 1 Ismet Huseinović i Džemaludin Babić, *Svjatlost Evrope u Bosni i Hercegovini*, Zrinski Čakovec, Sarajevo, 2004. godine, strana 401.
- 2 Gazi Husrev-begova biblioteka Sarajevo, preveo Salih Trako, Knjiga Sidžila I, redni broj 162, strana 196.
- 3 Mehmed Mašić, *Bihaćke medrese*, NIP Unsko-sanske novine, Bihać, 1998. godine, strana 68–70.
- 4 Dopis Niže okružne medrese broj: 24/46 od 09. maja 1946. godine upućen Gradskom narodnom odboru, Odjeljenju za prosvjetu
- 5 Dopis Okružnog narodnog odbora broj: 388/46 od 04. 05. 1946. godine, upućen Gradskom narodnom odboru, Odjeljenju za prosvjetu u Bihaću
- 6 Dopis Niže okružne medrese u Bihaću broj: 2/46 upućen Kotarskom vakufsko-mearifskom povjerenstvu u Bihaću dana 08. januara 1946. godine
- 7 Izvještaj Vakufskoj direkciji u Sarajevu od 31. januara 1952. godine. U potpisu je Sadik ef. Ribić
- 8 Dopis Ulema medžlisa u Sarajevu upućen Upravama svih područnih medresa, broj: 475/46 od 11. 02. 1946. godine
- 9 Rješenje Narodnog odbora Opštine Bihać broj: 03-67/1/59 od 19. 09. 1959. godine
- 10 Dopis Narodnom odboru Opštine Bihać upućen od strane Narodne banke FNRJ, Centrala za NR BiH Sarajevo, Direkcija pravnih poslova broj: XXV-1208/59 BP/DžJ od 12. septembra 1959. Godine
- 11 Dopis imovinsko-pravne službe SO-e Bihać upućen Komisiji za vjerska pitanja SO-e Bihać od 17. 02. 1965. godine, bez broja protokola
- 12 Akt Niže okružne medrese upućen Sreskom vakufsko-mearifskom povjerenstvu u Bihaću, broj: 180/40 od 29. juna 1940. godine
- 13 Obračun o utrošku svote od 100.000 dinara odobrene za kupovinu zemlje za ekonomiju medrese upućen Vakufskoj direkciji u Sarajevu, broj: 570/40 od 31. decembra 1940. godine
- 14 Zaključak o dosuđivanju Sreskog suda u Bihaću broj: 612/39 od 20. maja 1940. godine
- 15 Dopis Niže okružne medrese u Bihaću broj: 35/43 od 05. 07. 1943. godine
- 16 Obavijest Ulema medžlisa u Sarajevu Sreskom vakufsko-mearifskom povjerenstvu u Bihaću broj: 8216/40 od 22. augusta 1940. godine
- 17 Dopis Sreskog vakufskog povjerenstva u Bihaću, broj: 274/40 od 07.12. 1940. godine.
- 18 Dopis Niže okružne medrese upućen Vakufskoj direkciji u Sarajevu, broj: 570/40 od 31. decembra 1940. godine
- 19 Ugovor o prodaji i kupnji broj: 53/42 od 08. srpnja 1942. godine. Svjedoci ove kupnje su Ragib Kazaferović i Ibrahim Pašalić, muderrisi medrese.
- 20 Ugovor o prodaji i kupnji broj: 50/42 od 19. lipnja 1942. godine. Svjedoci ove kupnje su Ragib Kazaferović, muderrisi medrese i Suljo Muslić
- 21 Ugovor o prodaji i kupnji bez broja od 15. kolovoza 1942. godine. Svjedoci ove kupnje su Ragib Kazaferović, muderrisi medrese i Suljo Muslić
- 22 Dopis Vakufske direkcije u Sarajevu broj: 2817/46 od 19. juna 1946. godine upućen Upravi Niže okružne medrese u Bihaću
- 23 Dopis Niže okružne medrese upućen Gradskom narodnom odboru u Bihaću broj: 16/46 od 11. marta 1946. godine
- 24 Dopis Niže okružne medrese upućen Gradskom narodnom odboru u Bihaću broj: 16/46 od 11. marta 1946. godine
- 25 Spisak pokretne imovine ekonomije Niže okružne medrese u Bihaću broj: 3/46 od 10. 01. 1946. godine
- 26 Dopis Vakufske direkcije u Sarajevu upućen Sreskim vakufsko-mearifskim povjerenstvima i Upravi Gazi

Husrev-begovog vakufa u Sarajevu broj: 391/46 od 19. januara 1946. Godine

- ²⁷ Odluku je potpisao Omer Čeliković, predsjednik Narodnog odbora u Bihaću i Rasim Čurtović, sekretar. Pored imovine vjerskih zajednica oduzeto je dosta begovske zemlje. Na Spisku pod C je uvedeno: "Zemljišni posjedi crkava i manastira itd". Na osnovu ovog Zakona oduzeta je vjerskim zajednicama sva imovina koja je prelazila 10 hektara – 100 dunuma dok je fizičkim licima oduzeto sve iznad 30 dunuma zemlje.
- ²⁷ Član 1. Zakona o agrarnoj reformi glasi: U cilju dodeljivanja zemlje zemljoradnicima koji nemaju zemlje ili je imaju nedovoljno, izvršice se na celoj teritoriji

Federativne Narodne Republike Jugoslavije agrarna reforma i kolonizacija ostvarujući načelo: "Zemlja pripada onima koji je obrađuju."

- ²⁸ Na Spisku se nalazi dosta uglednih bihaćkih begovskih porodica.. Npr. Abdulah-begu sinu Ahmet-bega Ibrahimpašić je tada oduzeto 170 dunuma zemlje a dr. Ibri Ibrahimpašiću, sinu umrlog Muhamed-bega, 36 dunuma.
- ²⁹ Dopis Niže okružne medrese, ekonomije medrese, Vakufskoj direkciji u Sarajevu broj: 18/49 od 01. 12. 1949. godine. U potpisu je upravitelj medrese i njene ekonomije, Sadik ef. Ribić
- ³⁰ Izvod-Lustrum imovine Niže okružne medrese iz Katastra i Zemljišno-knjižnog ureda u Bihaću na dan 27.05. 1954. godine

- ³¹ Ugovor sasatavljen dana 01. jula 1954. godine između Zemljoradničke zadruge u Bihaću i Sadik ef. Ribića.
- ³² Mehmed Mašić, *Bihaćke medrese*, NIP Unsko-sanske novine, Bihać, 1998. godine, strana 129.
- ³³ Dopis Odbora IZ-e Bihać broj: 268/82 od 08. septembra 1982. godine upućen Skupštini Opštine Bihać, Odjeljenje Katastra.
- ³⁴ Zakupni ugovor sklopljen 10. marta 1965. godine između Odbora IVZ-e kao zakupodavca i Zemljoradničke zadruge Bihać kao zakupoprirnca
- ³⁵ Ugovor o izdavanju i primanju nekretnina pod zakup od 31. decembra 1964. godine

الموجز

كيف أتلقت المدارس الدينية وتمت المحافظة على وقف مهم جدا في بيهاتش
سُعاد محموتوفيتش

يعتبر الوقف في الإسلام ملكا عاما يتسم بالقيمة الدائمة. وقد نشأت الأوقاف في البوسنة والهرسك مع بداية حكم الدولة العثمانية فيها، والتي كانت تسجل بدقة ممتلكات الأوقاف التي كانت تخضع في إدارتها للأحكام الفقهية. ومع الاحتلال النمساوي الهنغاري للبوسنة والهرسك أصبحت الأوقاف متروكة دون إشراف ومتابعة، مما أفسح المجال أمام التلاعب بممتلكاتها فأدى ذلك إلى دمارها أو تلفها التام. فقد أتلقت مبان كثيرة، وغير بعضها الغرض الذي أنشئت من أجله، سواء في عهد الاحتلال النمساوي الهنغاري، ومملكة السلوفينيين والكروات والصرب، حيث تم تطبيق إجراءات الإصلاح الزراعي، أو في عهد يوغوسلافيا الاشتراكية، عندما تم تطبيق إجراءات نزع الملكية، وقد لحق المصير نفسه بممتلكات الأوقاف في بوسانسكا كرايينا، فلم يعد اليوم يرى أي أثر للمدارس الإسلامية في بيهاتش.

يقدم الكاتب في هذا المقال بحثا مدعوما بالأدلة عن تاريخ أوقاف المدرسة الإسلامية في بيهاتش والظروف التي اختفت فيها، وتاريخ المحافظة على أراضي الأوقاف في هذه البلدية. ويستند الجزء الأكبر من هذا البحث إلى الوثائق الأرشيفية الموجودة في أرشيف إقليم أونا وسانا، الذي انتقلت إليه السجلات العقارية لمنطقة بيهاتش، إضافة إلى العقود والوثائق الأخرى وأحكام المحاكم التي مكنت من إلغاء الأوقاف إبان يوغوسلافيا الاشتراكية. واستخدم الكاتب في هذا البحث طرق التحليل التاريخي والمقارن والنصي.

الكلمات الرئيسية: بيهاتش، الوقف، المدرسة الإسلامية، الشيخ صادق ريبيتش

Summary

HOW MADRASSAS WERE DESTROYED, BUT ALSO HOW WAS ONE EXCEPTIONALLY SIGNIFICANT WAQF IN BIHAĆ PRESERVED

Suad Mahmutović

In Muslim jurisprudence the institution of *waqf* is a public good categorised as a permanent asset. The institution of *waqf* in BiH exists since the arrival of the Ottomans. The Ottoman state kept a good record of all the *waqfs* and made sure that these were organised in accordance to the *shariah* – legal requirements. With the arrival of Austro – Hungarian government *waqfs* were left on their own. Inadequate care and a lack of supervision and control paved the way for manipulations that culminated in devastation and total destruction of *waqfs*. Thus numerous buildings were devastated and many have been used for other purposes. This was going on not only during the Austro – Hungarian rule, but also during the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians when so called Land Reform Law was imposed, as well as at the time of the Socialist Yugoslavia and its so called expropriation laws. The same fate had *waqfs* in Bosanska Krajina and the *madrassas* of Bihać are lost without the trace.

In this article the author thoroughly researches and with relevant arguments presents the history and circumstances of the loss of a very significant *waqf* – *madrassa* in Bihać and the history of preservation of the *waqf* land on the territory of this municipality. Main research was based upon extensive private archive of Sadik Ribić and contracts and other documents and court verdicts that allowed the extinction of *waqfs* during the Socialist Yugoslavia. The methods used in this research were: historical, comparative and the method of textual analysis.

Key words: waqf, Bihać, madrassa, Sadik ef. Ribić